

کاربست رهیافت توسعه پایدار محلی با رویکرد اقتصاد اکولوژیک محور در محله بابوکان جنوبی واقع در منطقه ۱۱ شهرداری اصفهان

مژگان سلیمانی*^۱   شهره عزتیان^۲

۱. دانشجوی دکتری اقتصاد شهری و منطقه‌ای، دانشگاه اصفهان
۲. کارشناسی ارشد طراحی شهری، دانشگاه تهران.

چکیده

محله به عنوان هویت اجتماعی - اقتصادی پویا و ترکیب یافته از کاربری‌های تأمین‌کننده نیازهای روزمره در شهر قلمداد می‌شود که علاوه بر ابعاد کالبدی دارای ماهیت اجتماعی، حس همبستگی، هویت جمعی و دسترسی به خدمات و تسهیلات مورد نیاز است. از سوی دیگر اقتصاد پایدار محلی به ساکنان و مدیران شهری امکان بهره‌گیری از فرصت‌های سرمایه‌گذاری در محله را می‌دهد و منجر به تأمین خدمات شهری، کاهش هزینه‌های نگهداری شهر و افزایش خود اشتغالی در محله خواهد شد.

در پژوهش مورد نظر محله بابوکان واقع در منطقه ۱۱ شهرداری اصفهان، به عنوان نمونه مورد انتخاب شده است. از آنجایی که در این محله سهم زیادی از اراضی محله به کاربری کشاورزی و باغات اختصاص یافته است، امکان بهره‌گیری از فرصت سرمایه‌گذاری و توسعه اقتصاد اکولوژیک محور در احیاء و تقویت اراضی کشاورزی وجود دارد. در این پژوهش با استفاده از روش تحلیل و مقایسه، شاخص‌های محله پایدار با رویکرد اقتصاد اکولوژیک محور استخراج شده پیش‌بینی می‌شود در این پژوهش با بهره‌گیری از پتانسیل‌های بومی در محله بابوکان جنوبی علاوه بر تقویت اقتصاد محله بتوان انگیزه‌های سرمایه‌گذاری و جذب گردشگر در محله‌های اکولوژیکی شهر اصفهان را تقویت کرد؛ زیرا کشاورزی شهری می‌تواند هر سه محور توسعه پایدار را تحت تأثیر قرار دهد، در واقع کیفیت محیط زیست شهری را از طریق کاشت گیاهان مثمر، ابعاد اقتصادی و اجتماعی را از طریق ایجاد فرصت‌های جدید شغلی، توسعه بازار و یکپارچگی فرهنگی جامعه عمل پوشاند.

واژه‌های کلیدی: اقتصاد پایدار محلی، اقتصاد اکولوژیک محور، فرصت‌های سرمایه‌گذاری، کشاورزی شهری، بابوکان جنوبی

* نویسنده رابط: mozhgansoleymani@gmail.com

۱- مقدمه

محلّه با هویت، محلّه‌ای است که با عناصر و ویژگی‌های منحصر به فرد امکان شناسایی و ایجاد تفاوت در میان محلّه‌های دیگر شهر را فراهم می‌کند. عناصر هویتی یک محلّه اعم از عناصر طبیعی، مصنوع و انسانی (بهزادفر ۱۳۸۶، ۵۴) می‌تواند عاملی برای شناسایی محلّه‌ها از یکدیگر باشد. آنچه در هویت‌مندی محلّه‌ها اهمیت دارد شناسایی معرف^۱ و بارزهای هویتی، حفظ و احیاء این عناصر و به نمایش گذاشتن آن‌ها در شهر است که امکان اطلاع رسانی، بازدید و گردشگری در محلات را فراهم می‌کند. از سوی دیگر محلّه‌ای که بستری برای حضور گردشگران می‌شود، بایستی کیفیت زندگی را در سطح مطلوب به عنوان یک محلّه پایدار ارائه دهد. اگر کیفیت زندگی در محلّه‌های مسکونی پاسخ‌گوی نیاز شهروندان نباشد، علاوه بر عدم رضایت ساکنان محلی، ممکن است به عامل دفع‌کننده برای دعوت‌کنندگی گردشگران در محلّه تبدیل شود.

از آن‌جایی که هریک از محلّه‌های شهر ویژگی‌های منحصر و متمایز خود را دارد، برجسته‌سازی امکانات و فرصت‌های موجود در محلّه می‌تواند ارتقا‌گردشگری محلّه را تسهیل کند. در این نوشتار محلّه بابوکان جنوبی واقع در منطقه ۱۱ اصفهان به عنوان پهنه مرزی در محدوده خدمات شهرداری اصفهان با حریم شهر برای شناسایی فرصت‌های گردشگری محلی انتخاب شده است. این محلّه به سبب موقعیت استراتژیک، وجود بستر اکولوژیک و اختصاص یافتن گستره وسیعی از اراضی به زمین‌های کشاورزی و باغات، می‌تواند با رویکرد گردشگری اکولوژیک محور، نقش شاخصی در گردشگری و هویت‌سازی محلّه‌های حاشیه شهر اصفهان ایفا کند.

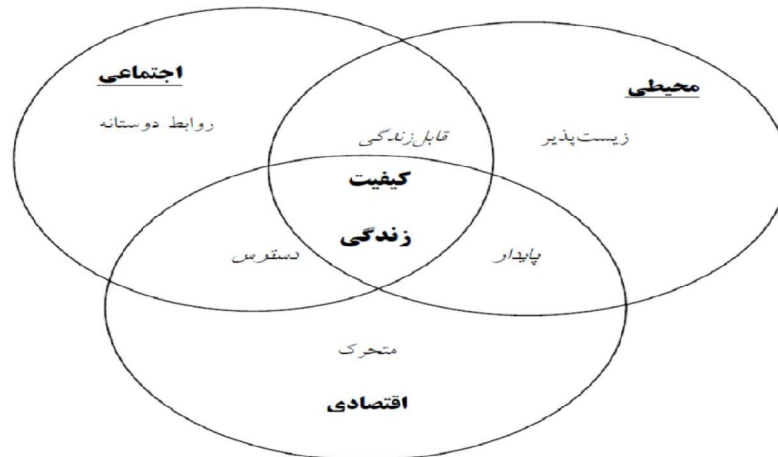
۲- مبانی نظری

از آنجا که نیاز است تا محلّه‌ای که بستری برای حضور گردشگران می‌شود، کیفیت زندگی را در سطح مطلوب به عنوان یک محلّه پایدار ارائه دهد، لازم است وضعیت کیفیت زندگی و شاخص‌های معرفی‌کننده آن را عنوان کرد. در مدلی که شافر و همکاران (shafer et al, 2000) ارائه می‌دهند، تصویری از نحوه ارتباط بین سه مفهوم قابلیت زندگی، پایداری و کیفیت زندگی را نمایش می‌دهند. در این مدل قابلیت زندگی به عنوان نتیجه ارتباط بین ابعاد فیزیکی و اجتماعی مورد توجه قرار گرفته و پایداری نیز نتیجه ارتباط بین ابعاد اقتصادی و فیزیکی (طبیعی) مطرح گردیده است.

بعد اقتصادی به رشد اقتصادی و سایر پارامترهای اقتصادی مرتبط است و در آن رفاه فرد و جامعه باید از طریق استفاده بهینه و کارایی منابع طبیعی و توزیع عادلانه منافع حداکثر شود. بعد اجتماعی به رابطه انسان و انسان، تعالی رفاه افراد، سلامت و بهداشت و خدمات آموزشی، توسعه فرهنگ‌های مختلف و برابری و رفع

¹ Indicator

فقر مربوط می‌شود. بعد زیست محیطی با حفاظت و تقویت پایه منابع فیزیکی، بیولوژیکی و اکوسیستم مرتبط است و به رابطه طبیعت و انسان می‌پردازد.

Source : shafer et al , 2000

شکل (۱): فاکتورهای مؤثر در کیفیت زندگی اجتماع (از دید اکولوژی انسانی)

اگر کیفیت زندگی با توجه به عوامل سازنده آن تأمین شود، می‌تواند مقدمه‌ای برای ورود گردشگران باشد.

کوین لینچ در ارائه معیارهای سنجش شکل خوب شهر در کتاب «تئوری شکل شهر»، هفت معیار شامل: سرزندگی، معنی، تناسب، دسترسی، نظارت و اختیار، کارایی و عدالت را مطرح می‌کند (لینچ، ۱۳۸۶). به گفته لینچ معیار معنی در برگرفته ساختار، هویت، شفافیت، سازگاری و خوانایی است. هویت و ساختار از اجزای شکلی و ریخت‌شناسانه معنی است که جنبه‌هایی از شکل را معرفی می‌کند که به ساکنان امکان می‌دهد تا مکان زندگی خود را شناخته و به صورت معنا دار پیوند نزدیکی با هویت اشخاص پیدا می‌کند (بهزاد ۱۳۸۶، ۳۸).

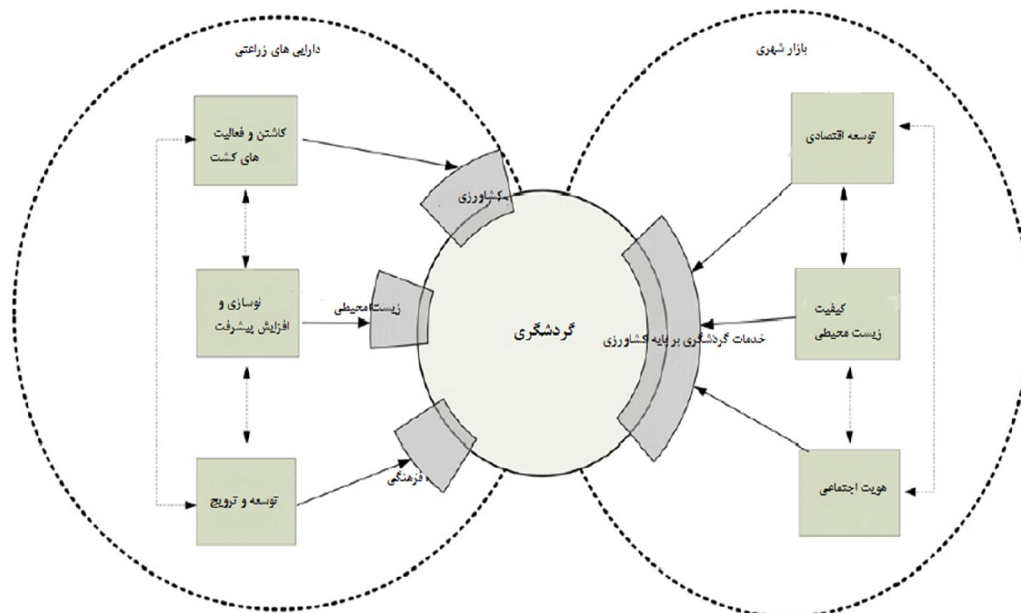
از آنجایی که هریک از محله‌های شهر ویژگی‌های منحصر و متمایز خود را دارد، برجسته سازی امکانات و فرصت‌های موجود در محله می‌تواند ارتقای گردشگری محله را تسهیل کند. محله مورد بررسی به سبب موقعیت استراتژیک، وجود بستر اکولوژیک و اختصاص یافتن گستره وسیعی از اراضی به زمین‌های کشاورزی و باغات، می‌تواند با رویکرد گردشگری اکولوژیک محور، نقش شاخصی در گردشگری و هویت‌سازی محله‌های حاشیه شهر اصفهان ایفا کند.

یک مدل تجاری برای مدیریت گردشگری بر پایه کشاورزی

تجربیات نشان می‌دهد که مدلی برای توسعه گردشگری بر پایه کشاورزی، تصدیق ارتباط عرضه و تقاضا مابین بازار شهری و نواحی زراعتی می‌باشد (شکل ۲). دارایی‌های زراعتی مختلف در یک مجموعه، شامل

المان‌های کشاورزی، زیست محیطی و فرهنگی است که قادر به سازماندهی محصولات کشاورزی و همچنین ایجاد انگیزه برای بازید و در نتیجه فراهم آوردن فرصت‌های کسب و کار می‌باشد. فعالیت‌های کشاورزی شامل کاشتن و فعالیت‌های کشت، مواد غذایی آلی و بهداشتی و خاص را برای جذب انواع مختلف بازدیدکنندگان فراهم می‌کند. با تشدید زنجیره‌ی صنعتی، ممکن است محصولات، درگیر فرایند پردازش هم بشوند. محیط زیست با کیفیت بالا یک عامل تعیین کننده برای جذب بازدید کننده است. فرهنگ از ویژگی فرهنگی و آداب و رسوم و سنت‌های محلی نیز، نیاز به حفظ شدن دارند. همه این سه بخش باعث ایجاد محصولات و خدمات ویژه برای گردشگری بر پایه کشاورزی است که باید با بعضی از عناصر برنامه‌های جهت‌دار گردشگری مدرن، توسط بازار شهری آمیخته شود؛ تا بهترین عملکرد حاصل گردد.

ایجاد یک محیط زیست خوب به محصولات کشاورزی‌ای که برنامه‌ریزی مناسبی شده باشد، نیاز دارد تا در چارچوب فضایی صحیح موجب کاهش آلودگی و زیباسازی منظره گردد. اثرات خارجی مثبت محیط زیست می‌تواند توسط گردشگری بر پایه کشاورزی تقویت شود. در این مورد، اقتصاد اکولوژیک محور به طور چشمگیری بر کاهش آلودگی هر دوی سیستم توریسم و کشاورزی تأثیر دارد. این مورد راهی است برای شکل دادن و بهبود گردش انرژی و منابع و تحقق بخشیدن به حفاظت محیط زیست و بنابراین تشویق گسترش توسعه پایدار در جوامع گسترده‌تر.

شکل (۲): یک مدل بزرگ مقیاس برای بنگاه گردشگری بر پایه کشاورزی

بعد از مشخص شدن ارتباط بین گردشگری و کشاورزی به عنوان نقطه اتصال مناطق حومه شهری، لازم است توضیحاتی در خصوص کشاورزی شهری، انواع آن و همچنین تجربیات مختلف سایر کشورها ارائه گردد.

کشاورزی شهری:

کشاورزی شهری امکانی است در پیرامون و یا در درون شهرها که بستری را برای رشد و تولید گیاهان، پرورش حیوانات و جریان توزیع محصولات با حداقل امکانات فراهم می‌کند (Stewart and other, 2013) و شامل محصولات زراعی، دامپروری، ماهیگیری، درختکاری و یا محصولات غیرمصرفی مانند خدمات اکولوژیکی می‌گردد (FAO 1999). کشاورزی شهری با بهره‌گیری از تکنولوژی و فناوری برتر از کشاورزی در روستا متمایز است و به سیستم اقتصادی و زیست‌محیطی شهری یکپارچه وابسته بوده و در تعامل با اکوسیستم شهری انجام می‌شود (Www.ruaf.org). می‌توان سابقه‌ی مبانی نظری در ایجاد کشاورزی شهری را به باغ‌شهرها وارد، لچورث و ولوین مرتبط دانست (فرزاد ۱۳۸۹).

ضرورت :

باتوجه به افزایش جمعیت در شهرها، عدم امنیت غذایی و تأثیرات منفی ناشی از رشد آلاینده‌ها، کشاورزی شهری یک راهبرد مکمل برای کاهش آسیب‌پذیری جمعیت‌های شهری در برابر تغییرات اکولوژیکی جهان، کاهش فقر شهری، رشد اقتصاد محلی، جبران ناامنی غذایی، مدیریت محیط‌زیست شهری (Hoekstra, 2010)، کاهش اثرات جزیره گرمایی شهری، افزایش کارایی انرژی، ارتقاء کیفیت هوا، تعدیل نوسانات آب‌وهوایی، حفظ رواناب‌های شهری، کاهش انزوای اجتماعی و جلوگیری از بروز جنایت شهری خواهد بود (فرزاد ۱۳۸۹).

انواع کشاورزی شهری

کشاورزی شهری می‌تواند در دو فضای افقی و عمودی مطرح شود. کشاورزی شهری در سطح افقی می‌تواند در باغ‌ها و مزارع عمومی و خصوصی، گلخانه‌ها، باغ‌های تجاری، فضاهای نیمه دولتی صورت پذیرد و در سطح عمودی در باغ‌های عمودی، بام‌ها و بالکن‌ها و ساختمان‌های مرتفع امکان‌پذیر خواهد بود (Urban Agriculture Strategy 2002).

الف) کشاورزی عمودی

توسعه فضای سبز عمودی و کاشت گیاهان در طبقات و بام ساختمان‌ها، از مهمترین دستاوردهای شهرسازی برای کاهش آلودگی، تلفات حرارتی و مصرف انرژی در شهرهای بزرگ است. (۶) باغ‌های عمودی همچنین برای تولید غذای مورد نیاز ساختمان‌ها نیز به کار برده می‌شوند و در این راستا منافع نیز به همراه دارند.

به‌عنوان نمونه در هتل فرمونت (Fairmont Water Front Hotel) در تورنتو انجام شده است (فرزاد ۱۳۸۹) که از طریق درآمد حاصل از تولیدات کشاورزی شهری از جمله سبزیجات و گیاهان خوراکی در حیاط، بام و تراس‌هایشان، صرفه جویی عمده‌ای در هزینه‌های سالانه‌شان ایجاد نموده‌اند. (۷)

ایده کشاورزی عمودی نیز در سال ۱۹۹۹ توسط پروفیسور دیکسون (Dickson Despoiner) در ساختمان‌های مرتفع و مجتمع‌های مسکونی پیشنهاد گردید و در سال ۲۰۰۱ ساختمان دیکسون به یک مزرعه عمودی تبدیل شد. این ساختمان در ۳۰ طبقه مواد غذایی برای ۵۰ هزار نفر را تأمین می‌کند. در این مزرعه با استفاده از انرژی خورشیدی و مقاله‌هایی که منابع انرژی تجدیدپذیر را دریافت می‌کنند، انرژی تأمین می‌شود.

در این ساختمان در طبقات بالا ۱۰۰ نوع میوه و سبزی کشت شده و در طبقات پائین حیوانات خانگی پرورش داده می‌شوند. این حیوانات از ضایعات گیاهانی در طبقات بالا تغذیه می‌کنند. در این مجموعه تمام مراحل کشاورزی از طریق امکانات پیشرفته و آزمایش‌های دقیق آزمون و بررسی می‌شود (مرکز پژوهش‌های شورای اسلامی شهر مشهد ۱۳۸۸).

ب) کشاورزی شهری افقی

مزارع و باغ‌های نهادی: این مزارع و اراضی کشاورزی وابسته به مجموعه نیمه دولتی و یا عمومی مانند مدرسه، بیمارستان، زندان‌ها و... است که هدف آنها ارتقاء سبزی‌نگی در محیط شهری، ارتقاء کیفیت محیط زندگی و مدیریت محیط زیست است و هدف آن الزاماً تولید مواد غذایی شهری نیست.

مزارع تجاری: این مزارع با هدف به حداکثر رساندن تولید محصول ساماندهی می‌شود و علاوه بر تأمین مواد غذایی و سودرسانی ناشی از فروش به ارتقاء کیفیت محیط‌زیست و بهداشت محیط شهری کمک می‌کند.

این باغها که بر روی زمین‌های دولتی مستقر می‌شوند می‌تواند از طریق ساکنان محلی داوطلب مدیریت شده و مواد غذایی تولید کنند.

مزارع اجتماعی: این مزارع توسط یک سازمان غیرانتفاعی برای برنامه‌ریزی اجتماعی و آموزش عمومی تأسیس شده و می‌تواند تولیدات غذا را نیز مدیریت کند (www.fiveberghfarm.org).

تجربه‌های موفق کشاورزی شهری در جهان

نمونه موردی: هاوانا؛ کشور کوبا

در شهر ۱۰ محدوده مختلف انتخاب شده و به لحاظ حاصلخیزی، نوع خاک و جنس مصالح مورد بررسی قرار گرفت. حدود ۲۴ نوع مصالح که عموماً قابل بازیافت بودند برای تعیین لبه‌ها و حریم محدوده‌ها پیشنهاد شدند. این مزارع با عرضه‌ی بافت، رنگ و بوهای متنوع در شهر علاوه بر تغییر الگوی کاشت؛ دید بصری جذاب و پویا از کشاورزی شهری در شهر ایجاد کرده‌اند. این منظر بصری گسترده در فصول مختلف تغییر کرده و منظر متنوعی را برای ساکنان خلق کرده است. این شبکه‌های پخش و توزیع با ساده‌ترین مصالح

و فعالیت‌ها شخصیت متفاوتی را برای کشاورزی در شهر ایجاد کرده است. به این ترتیب منظر یکنواخت شهر متنوع و جذاب می‌شود (Bohn and Viljoen 2005).

نمونه موردی : نایروبی؛ کشور کنیا

طرح با همکاری گروه‌های دولتی و خصوصی ۷۰۰ نفر از کشاورزان را در ۵۰ گروه در شبکه‌ای همگن قرار داد که از امکانات و مهارت‌های کاشت آن‌ها حداکثر بازدهی برداشت شود. در طرح به پرورش حیوانات و گیاهان مختلف پرداخته شده که از فضولات و پسماندهای گیاهی و حیوانی برای تغذیه و تأمین نیازهای کشاورزی استفاده شده است. طرح پشتوانه خوبی برای ارتقای تولید ناخالص داخلی کشور است (Smith 2010).

نمونه موردی : کازابلانکا؛ کشور آفریقا

طرح به صورت برنامه‌ریزی شده در چهار پروژه با برنامه طولانی مدت هشت ساله در مناطق روستا-شهری انجام شد. پروژه‌ها عبارت است از؛ استفاده مجدد از آب‌های هرز صنعتی، ایجاد مکان‌هایی برای سکونت، افزایش گردشگری حومه شهری، تولید غذای سالم شهری (مجله منظر ۱۳۹۱، ۲۱).

نمونه موردی : قاهره، مصر

شهر قاهره با برخورداری از تراکم جمعیتی و ساختمانی نسبتاً بالا، فضای باز شهری کمی برای ایجاد فضای سبز، کشاورزی و باغداری دارد. بنابراین اغلب شهروندان شهر قاهره که بخش عمده‌ای از جمعیت آن را گروه‌های کم درآمد تشکیل می‌دهند، دچار مشکل تهیه مواد غذایی سالم و کافی هستند. به همین دلیل در دهه‌های اخیر پدیده کشاورزی شهری در شهر قاهره در حال توسعه بوده است. شهروندان قاهره به صورت داوطلبانه به راه اندازی باغ‌های کوچک در فضاها شهری و محلات و نیز ایجاد باغچه‌هایی در حیاط، پشت‌بام و تراس خانه‌های خود رو آورده‌اند. همچنین در جهت توسعه و فراگیر کردن پدیده کشاورزی شهری، از طرف جامعه علمی و دانشگاهی شهر قاهره، کارگاه‌های آموزشی متعددی برای آموزش روش‌های مختلف و تولیدات محصولات مختلف به شهروندان برگزار شده است.

توسعه کشاورزی شهری در قاهره علاوه بر توسعه اقتصادی شهر، بهبود امنیت غذایی و ارتقای بهداشت غذایی؛ موجب ارتقای کیفیت‌های زیست محیطی و بهبود سیما و منظر شهری شده است. علاوه بر این‌ها بر کیفیت ابعاد اجتماعی مردم نیز مؤثر بوده است که در نهایت بهبود زندگی مردم و حیات اجتماعی شهر را در پی داشته است.

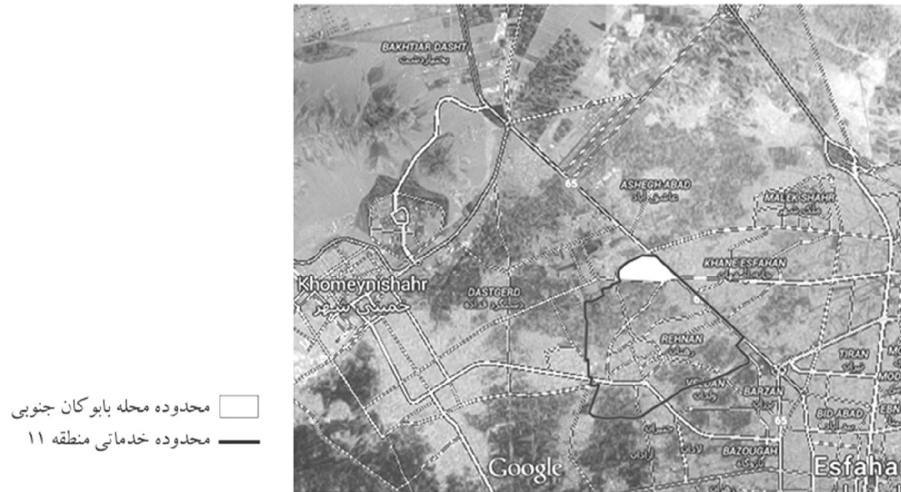
۳- روش تحقیق

در نوشتار حاضر برای جمع آوری مبانی نظری محله پایدار و گردشگری محله‌های با هویت از روش کتابخانه‌ای و اسنادی استفاده است. این مطالعه در نهایت منجر به استخراج اصول و معیارهایی برای گردشگری اکولوژیک محور گردیده است که پس از سنجش، بررسی و تحلیل اصول در محله مورد نظر نتایج حاصل کاربست اصول در محله جمع بندی شده و به یافته‌های تحقیق منجر گردید.

۴- معرفی نمونه موردی : محله بابوکان

محله بابوکان جنوبی واقع در منطقه ۱۱ شهرداری اصفهان، با مساحت ۸۰ هکتار و جمعیت ۱۰۵۶ نفر کم تراکم‌ترین (۱۳ نفر در هکتار) محله مسکونی در منطقه ۱۱ است. مطابق با شکل شماره ۱ این محله در پیوند منطقه ۲ و ۱۱ و در اتصال با حریم غرب شهر اصفهان قرار گرفته است. بررسی قدمت محله گویای این موضوع است که به سبب توسعه شهر در غرب، گسترش محدوده خدماتی منطقه و الحاق شدن اراضی حریم رهنان به شهر اصفهان، محله بابوکان از سرریز جمعیت در محله‌های بابوکان شمالی - لیمجیر و حریم اصفهان - خمینی شهر شکل گرفته است. مطابق با مطالعات صورت گرفته پیرامون وضعیت کاربری‌های اراضی موجود در محله بابوکان، مطابق با جدول شماره ۱، ۵۵ درصد از اراضی محله معادل با ۴۶ هکتار به اراضی کشاورزی و باغات اختصاص یافته است که این موضوع سبب‌زینی در محله را به عنوان عنصر برجسته و شاخص در محله نشان می‌دهد که علاوه بر امکان تولید محصول وابسته به زمین در اراضی زراعی، می‌تواند محله را برای بهره‌گیری از مناظر زیبا، چشم‌انداز به ارتفاعات پیرامون و هوای سالم در شهر اصفهان هویت‌مند کند. مطابق با شکل شماره ۲ دید گسترده در مناظر زیبا و منحصر در درون محله و دید به اراضی کشاورزی خارج از حریم شهر اصفهان، محله را برای حضور گردشگران در محله تقویت خواهد کرد.

شکل (۳): موقعیت محله بابوکان جنوبی در شهر اصفهان

جدول (۱)- وضعیت کاربری اراضی موجود در محله بابوکان

عنوان کاربری	مساحت (مترمربع)	درصد	سرانه (جمعیت ۱۰۵۶ نفر)
مسکونی	۳۱۰۳۲.۴	۳.۹	۲۹.۳۸
تجاری	۱۲۵۷۰.۳	۱.۶	۱۱.۹
درمانی		۰.۰	۰.۰
فرهنگی		۰.۰	۰.۰
مذهبی	۶۶۴.۴	۰.۱	۰.۶۲
ورزشی		۰.۰	۰.۰
گردشگری-تفریحی		۰.۰	۰.۰
فضای سبز حرائم سبز معابر	۱۴۶۸.۴	۰.۲	۱.۳۹
کشاورزی	۴۳۶۸۲۹.۲	۵۴.۵	۴۱۳.۶۶
باغ	۵۰۴۸.۱	۰.۶	۴.۷۸
تاسیسات گاز	۱۴۷.۰	۰.۰۲	۱.۳۹
مختلط تجاری - کارگاهی	۲۰۵۵۳.۸	۲.۶	۱۹.۴۶
اداری - خدماتی	۳۴۰۹.۹	۰.۴	۳.۲۲
توقفگاه وسایل نقلیه	۱۶۱۹.۴	۰.۲	۱.۵۳
کارگاههای غیر خرد	۶۰۱۶۰.۱	۷.۵	۵۶.۹
تعمیرگاه خودرو	۱۴۵۳.۱	۰.۲	۱.۳۷
تجهیزات شهری		۰.۰	۰.۰
انببار	۲۰۸۸۱.۴	۲.۶	۱۹.۷۷
صنعتی	۱۲۴۴۷.۲	۱.۶	۱۱.۷۸
دامداری و مرغداری(صنعتی)	۳۷۸۹.۹	۰.۵	۳.۵۸
گورستان		۰.۰	
بایر	۸۲۵۳۳.۸	۱۰.۳	۷۸.۱۵
جمع کاربری	۶۹۴۶۰۸.۶	۸۶.۶	
معابر	۱۰۷۳۸۲.۳	۱۳.۴	۱۰۱.۶۸
جمع	۸۰۱۹۹۱	۱۰۰	۰.۰

شکل (۴) : چشم انداز و دیدگسترده در درون محله بابوکان جنوبی

۵- کاربست

تحقق توسعه پایدار شهری حاصل دستیابی به مفهوم پایداری در حوزه‌های گوناگون اجتماعی، اقتصادی و زیست محیطی و ایجاد هم پیوندی آنها در شهر و فضاهای شهری است. کشاورزی شهری پدیده‌ای است که می‌تواند تأثیرات عمده‌ای در ایجاد زنجیره‌ای از شاخص‌های توسعه پایدار در محیط‌های شهری داشته باشد. در ادامه به این اثرات و همچنین ویژگی‌های محله که لزوم این پروژه را عملیاتی‌تر می‌کند، پرداخته می‌شود.

اثرات اجتماعی : اثرات اجتماعی از ساختار و بافت اجتماعی محله‌ها و ساکنینش هم تأثیر می‌پذیرد و هم تأثیر می‌گذارد. از جمله آن می‌شود به این موارد اشاره کرد که منجر به ایجاد مکان‌های امن است که باعث بهبود فضای فیزیکی همسایگی می‌شود. در فضاهای امن کمتر احتمال تهاکوری و جرم وجود دارد (Bradley & Galt, 2013) و باعث توسعه ارتباطات و ایجاد سرمایه اجتماعی می‌شود. در واقع موجب شکل‌گیری تعاملات مردمی و تقویت پیوندهای اجتماعی در بین طیف‌های مختلف شهروندان خواهد بود. (Teig et al., 2009) همچنین مکان‌های مهمی در محله کشاورزی ایجاد می‌کند که باعث رواج ارزش‌های دموکراسی و تعهدات شهروندی می‌گردد. (Travaline & Hunold, 2010)

عامل دیگری که از اثرات اجتماعی ناشی می‌شود، آموزش و فرصت‌های توسعه جوانان است. یادگیری و نشر دانش باعث افزایش عدالت اجتماعی و محیطی می‌شود و ساکنان به سمت کاهش نابرابری‌ها حرکت می‌کنند (Levkoe, 2006; White, 2010).

و نهایتاً منجر به افزایش رفاه اجتماعی و کاهش اختلاف طبقات اجتماعی می‌شود. با توجه به اینکه اغلب کشاورزان شهری را طیف‌های اجتماعی پایین و فقیر جوامع شهری تشکیل می‌دهند و اغلب پروژه‌های کشاورزی شهری با مشارکت گروه‌های آسیب‌دیده اجتماعی مانند یتیمان، مردم ناتوان، زنان و مهاجرین

بدون شغل اجرا می‌شود، این پدیده نقش تعیین کننده‌ای در بهبود کیفیت زندگی قشرهای ضعیف اجتماعی خواهد داشت.

اثرات زیست محیطی: با افزایش زمین‌های کشاورزی و باغات در شهر و احیای زمین‌های متروکه شهری و تبدیل آنها به زمین‌های کشاورزی، سرانه فضای سبز شهری افزایش یافته و متعاقب آن باعث تعدیل و تلطیف اقلیمی شهر، کاهش نوسانات دمایی در فصول مختلف، جلوگیری از فرسایش خاک و کاهش آلودگی‌ها خواهد بود. همچنین پوشش بام‌ها و تراس‌های خانه‌ها با گیاهان و سبزیجات باعث کاهش تلفات حرارتی و کاهش مصرف انرژی در ساختمان می‌شود. از دیگر اثرات زیست محیطی می‌توان به جذب گازهای آلاینده‌ی هوا از جمله دی اکسید کربن اشاره کرد و به جایگزینی سطوح سبز و مرطوب به جای سطوح تیره و خشک شهری نظر داشت که باعث کاهش پدیده‌ی جزایر گرمایی در محیط‌های شهری خواهد شد.

اثرات اقتصادی: یکی از این اثرات ایجاد شغل و تعلیم و آموزش می‌باشد. بعضی از پروژه‌های عدالت غذایی در محله‌هایی قرار می‌گیرند که بیکاری بالاست و بنابراین موجب اشتغال موفقیت آمیز می‌شود و عاملی است برای تسریع کوشش‌های کارآفرینان. (Bradley & Galt, 2013)

کشاورزی شهری از طرفی موجب گسترش و توسعه بازار برای کشاورزان می‌شود. این استراتژی خرید و فروش مستقیم، بازارهای قابل اعتماد و معتبری را برای کشاورزان کوچک فراهم می‌کند تا بتوانند عملکرد خود را گسترش بدهند. (Feenstra, 2007). حرکت به این سمت باعث ایجاد پس‌اندازهایی برای سازمان‌های شهرداری می‌گردد. (SPUR, 2012)

کمبود فرصت‌های شغلی در بخش صنعت یا خدمات سبب شده است که کشاورزی شهری به عنوان معیشت اصلی میلیون‌ها نفر در کشورهای در حال توسعه محسوب شود. کشاورزی شهری می‌تواند به ایجاد صنایع و فرصت‌های شغلی جدید از جمله تهیه و تولید کود، تأمین بذر و ابزار، بازاریابی و توزیع، تعاونی‌های کشاورزی و ... در محدوده شهرها و اطراف آنها کمک کند. (۱۴) همچنین به دلیل برخورداری از پتانسیل ایجاد فعالیت‌های اقتصادی محلی و قابلیت جذب سرمایه‌گذاران محلی، می‌تواند در افزایش اشتغال و درآمدزایی محلی مؤثر باشد. در اغلب شهرهای کشورهای در حال توسعه، به دلیل وجود سه عامل توانایی (مهاجران روستایی مجرب در کشاورزی)، ضرورت (شمار زیاد بیکاران و شاغلان بخش‌های غیر رسمی) و فرصت (زمین‌های کشاورزی و اراضی بایر در داخل حاشیه شهر) بستر لازم برای توسعه کشاورزی شهری فراهم است.

با توجه به بررسی انجام شده در مورد محله بابوکان، وضعیت بیکاری افراد به خصوص جوانان و زنان، وجود اراضی وسیع کشاورزی، دسترسی مناسب برای وسایل نقلیه و وجود بازارهای کوثر در اطراف محله به منظور فروش محصولات می‌توانند از عوامل موثر در ایجاد پروژه‌هایی همچون کشاورزی شهری باشند. از طرفی به علت پایین بودن تعاملات افراد و مکان‌های جمع شدن آنها، همانطور که ذکر شد کشاورزی شهری باعث تقویت پیوندهای اجتماعی و مشارکت پذیری محله می‌گردد. کم آبی هم از ویژگی‌های بارز این مناطق می‌باشد که در راستای کیفیت زیست محیطی می‌توان از فاضلاب‌های شهری برای آبیاری مزارع و باغات شهری استفاده کرد. همچنین قرارگیری این محله در یکی از مسیرهای ورودی شهر نیز زیبا سازی آن را که موجب ارتقای کیفیت سیما و منظر شهری می‌شود توجیه می‌کند. قرار گیری گستره طرح‌های ویژه عاملی است که منجر به جذب سرمایه‌گذار برای پروژه‌های مکمل کشاورزی شهری از جمله خدمات اکولوژیکی و تولید محصولات غیرخوراکی و ... و همچنین بازارها و فرایندهای مورد نیاز برای گسترش آن می‌شود.

نتیجه‌گیری

در این نوشتار تلاش شده است که با بهره‌گیری از امکانات و فرصت‌های موجود در محله بابوکان جنوبی به عنوان بارزهای هویتی و شاخص محله، معیارهای گردشگری اکولوژیک محور در قالب کشاورزی شهری سنجیده و برای پیاده سازی آن راهکارهایی ارائه شود. از همین روی محله بابوکان جنوبی به عنوان محله‌ای سالم، خلاق، دوستدار محیط زیست و پیشگام در صنعت کشاورزی شهری در نظر گرفته شده است که با اقتصادی کارآمد مبتنی بر احیاء واحدهای تولیدی و با برنامه‌ریزی یکپارچه برای ارتقا هویت و کیفیت زندگی در محله، قادر به جذب سرمایه‌گذاران و طیف گسترده‌ای از گردشگران برای بهره‌گیری از محله‌ای طبیعت مدار خواهد بود.

▪ برند (آوازه) سازی محله بابوکان جنوبی به قطب تولیدی- خدماتی کشاورزی شهری با بهره‌گیری از موقعیت استراتژیک محله به عنوان حلقه واسط حریم

▪ هدفمند سازی برنامه توسعه محله برای سرمایه‌گذاری سود آور در گستره طرح‌های ویژه

▪ عرضه بسته‌های فرصت اقتصادی با بهره‌گیری از امکانات طبیعی و اکولوژیکی موجود در اراضی

کشاورزی

▪ تقویت ساختار عملکردی محله با تزریق فعالیت‌های تولید- خدماتی وابسته به کشاورزی شهری با

تأکید بر ماده ۱۴ قانون زمین شهری

- اصلاح ساختار فضایی موجود و بهبود و ارتقای کالبدی - عملکردی - زیست محیطی با احترام و توجه به بسترهای طبیعی و اکولوژیکی
- تقویت نقش مدیریت شهری به عنوان متولی نظارت و بازخورد مشارکت جویانه در ارتقای بهره‌برداری از اراضی کشاورزی

منابع و مآخذ

- بهزادفر، مصطفی (۱۳۸۶). هویت شهر، نگاهی به هویت شهر تهران، چاپ اول، انتشارات مرکز مطالعات فرهنگی شهرداری تهران.
- دانشپور، ع (۱۳۸۷). کشاورزی پایدار شهری ضرورت‌ها و راهکارها، همایش ایده‌های نو در حوزه مدیریت شهری.
- دباغیان، ف. هوشمند، س (۱۳۸۸). بام‌های زنده، نشریه اینترنتی معماری منظر.
- دهقان، م (۱۳۸۴). منافع کشاورزی شهری، ماهنامه دهاتی، شماره ۱۰.
- لینچ، کوین (۱۳۸۶). تئوری شکل شهر، چاپ اول، انتشارات دانشگاه تهران.
- Bohn , Katrin and André Viljoen .2005. The Edible City: Envisioning the Continuous Productive Urban Landscape (CPUL). Field journal . vol.4 (1). www.field-journal.org
- Bradley, K., & Galt, R. E. (2013). Practicing food justice at Dig Deep Farms & Produce, East Bay Area, California: self-determination as a guiding value and intersections with foodie logics. *Local Environment*, 1–15. doi:10.1080/13549839.2013.790350
- Cardinal Group (۲۰۰۲). Private benefits of green roofs
- Choguill, Ch (۱۹۹۵). Urban agriculture and cities in developing world, *Habitat International*, Vol. 19
- Feenstra, G. (2007). The Roles of Farmers Markets in Fueling Local Economies. *Gastronomic Sciences*, 1(7), 56–67.
- Golden, S. (2013). Urban Agriculture Impacts: Social, Health, and Economic: A Literature Review. *Agricultural Sustainability Institute at UC Davis*, 8-15
- Levkoe, C. Z. (2006). Learning Democracy through Food Justice Movements. *Agriculture and Human Values*, (23), 89–98. doi:10.1007/s10460-005-5871-5
- Shafer, C.S., Koo Lee, B., Turner, S., (2000), A tale of three greenway trails: user perceptions related to quality of life. *Landscape and Urban Planning*. 49, 163–178
- Smith, Diana Lee 2010 .Cities feeding people: an update on urban agriculture in equatorial Africa. *Environment and Urbanization*. 22: 483
- SPUR. (2012). Public Harvest. SPUR Report, 1–36.
- Teig, E., Amulya, J., Bardwell, L., Buchenau, M., Marshall, J. A., & Litt, J. S. (2009). Collective efficacy in Denver, Colorado Strengthening neighborhoods and health through community gardens. *Health & Place*, 15(4), 1115–1122. doi:10.1016/j.healthplace.2009.06.003
- Travaline, K., & Hunold, C. (2010). Urban agriculture and ecological citizenship in Philadelphia. *Local Environment*, 15(6), 581–590. doi:10.1080/13549839.2010.487529
- Urban Agriculture Strategy. (2002), City of Vancouver Holland Barr's Planning Group
- World Bank. *Global Economic Prospects 2007: Managing the Next Wave of Globalization*, Washington
- Yang, Zhenshan .(2010). Agro-tourism enterprises as a form of multi-functional urban agriculture for peri-urban development in China. *Habitat International*. 34, 382